

MOTIVI ODLAŽENJA SLOVENSКИH RADNIKA NA RAD U NJEMAČKU, PRODUŽAVANJA BORAVKA I VRAĆANJA U SLOVENIJU

Silva Mežnarić

Fakultet za sociologiju, političke nauke i novinarstvo, Ljubljana

Revija za sociologiju, God. VII, 1977 (1—4, siječanj—prosinac); 20—42

UVOD: O MOTIVU

Motiv u istraživanjima migracija obično se tretira kao odgovor na pitanja: zašto ljudi odlaze iz svoga kraja u neki drugi kraj unutar iste zemlje (interne migracije), odnosno zašto mijenjaju boravišta, napuštajući domovinu (internacionalne migracije). Često će istraživaču migracija biti upućeno baš to pitanje: da li znate... da li ste otkrili... da li imate neku ideju u tome... zašto ljudi odlaze u tuđe krajeve?

Istraživači su na popularno pitanje našli popularni odgovor: počeli su istraživati »motive« odlaska ljudi u tuđe krajeve. Ako se istraživač potrudio definirati svoj koncept pod kojeg podvodi ljude u masovnim kretanjima po tuđim zemljama, upotrijebio je uvriježene definicije iz socijalne psihologije: »Motiv je... težnja čovjeka da se ponaša na određeni način. Za razliku od poriva ili potrebe, motiv sadrži detaljnije razrađeni CILJ TEŽNJE; taj cilj ne može uvijek operirati na svjesnom, već se može naslućivati i na podsvjesnoj razini.

Svaki motiv uključuje saznavanje stanja, bilo vanjskog bilo unutar-njeg, koje dovodi do potreba ispunjavanja ili mijenjanja. Motivi čovjekova ponašanja, iako visoko predvidljivi, jako su raznoliki, jer ljudske motive ne određuje samo izvanjsko stanje socijalnih faktora, već i značenje, koje takovim faktorima pridaje ljudska jedinka«. (Theodorson, 1969; 266).

Istraživanje koje je pred nama,* također ima ambiciju odgovoriti na pitanje: »Zašto ljudi odlaze; zašto ostaju; zašto bi se vratili?«, no prema konceptu motiva odnosi se s odgovornošću; pokušava upozoriti, naime, da se na osnovi kompleksnog socijalnog psihološkog koncepta, kao što je motiv, ne mogu vršiti sociološka istraživanja, da se, nadalje, na osnovi takvog istraživanja, ne mogu donijeti za sociologiju (migracija) relevantni zaklju-

* Ovaj članak predstavlja samo manji dio izvještaja, sačinjenog na osnovu istraživanja: »Sociološki i politološki vidici odlazanja, ostajanja i vraćanja slovenskih radnika u SR Njemačku«

Članak se temelji na dijelu rezultata, koji su sakupljeni na terenu u Njemačkoj u jesen 1974. godine, pomoću standardiziranog upitnika. Izvještaj je dio projekta, što je pod vodstvom mr Nika Toša bio izveden u Centru za javno mnenje Fakulteta za sociologiju i političke nauke u Ljubljani.

čci. Kako se, dakle, ovo istraživanje ogradio i odredilo prema pojmu »motiva«, objasniti ću podrobnije pod točkom 2.1. Zasada neka bude jasno samo slijedeće: svako objašnjenje u sociologiji gubi iz vida individuu, koja joj je omogućila da dođe do podataka. Objašnjenje ostaje samo na razini grube poopćenosti; i tako, čitatelj koji će se probijati kroz matrice faktorske analize stratifikacijskog prostora Slovenije, korelacija između dohotka domaćinstva i radnih mjesta i slično, mora nužno izgubiti iz vida, da su istraživanje omogućili ljudi, pojedinačni, živi, s pojedinačnim motivima, koji pjevaju po Njemačkoj slijedeću »motivsku« pjesmicu:

V Nemčijo šel je dragi moj
vse ideale vrgel je na gnoj
morda bo tam gori za vedno ostal
ker tujec mu kruha bo dal.

Dakle ne bodi žalostno
saj fantu dolg čas gor ne bo
mnogo že naših tako je odšlo
prodajat mladost svojo.

Povrne k temi se junak
Pri nas ne bo mu vsak enak
imel bo svoj opel olimpijo
obriši si solzno oko.

(Zabilježeno u društvu mladih radnika Daimler-Benza, Stuttgart septembar 1974; zabilježila S. M.).

1. MOTIVI EMIGRIRANJA I VRAĆANJA U EMIGRACIJSKIM ISTRAŽIVANJIMA I LITERATURI

1.1 Kako se definira

Istraživanje i »postojanje« motiva vezano je izrazito za evropokulture. Postoje, naime, kulture, koje motiv, kakvog mi poznajemo, ne poznaju (Gordon, 1975:218). Kako malo o njima znamo, nismo u stanju niti ustvrditi, kakvo je to »bezmotivno« stanje.

Stoga, proučavanje motiva uopće, pa i kod migracija, veže se na faktore ponašanja: jer ako smo ičega svjesni, svjesni smo kompleksnosti koja se krije iza individualnih odluka, akcija, ciljeva, i naše djelomične nemocći, da do nje dopremo.

Zbog toga se u našim analizama služimo poimanjem motiva migriranja onako kako nalazimo da se služe i mnogi istraživači suvremenih migracija: motiv je — formulirani cilj, odluka, akcija pokretanja iz domaćeg kraja u tuđi kraj (International Migration Review Nr 11/77; Everett Lee, 1969:285; Gordon, *ibid*). Bihevioristički pristup, (model), koji gleda na motivaciju kao na učenje, a na motive kao na pragmatične odraze društve-

nih vrednota i aspiracija u **akciji**, još uvijek je jedan od najporabnijih raspoloživih modela za proučavanje motivacionih struktura migracijskih kretanja.

Ekonomska teorija pristupa motivima migracija s konceptom NET-migracije. Takav koncept pretpostavlja, da su pojedinci u migriranju gotovo isključivo motivirani razlikama u osobnim dohocima, te da se kreću iz jednog prostora u drugi zato da bi poboljšali svoje financijsko stanje. Na taj način ne poboljšavaju samo svoj položaj, već i položaj nacionalne privrede. Prigovor, koji se danas često stavlja takvoj klasifikaciji motiva (Klaassen Drewe, 1973:2) jeste, da ona potpuno zanemaruje po mišljenju tih autora (Klaassen) važnije motive, kao što su: porodica i porodični odnosi. odnosi u okolini, odnosi na poslu i sl.

Tvrđi se čak, dohodak unutar motiva za migriranje može zauzimati i jedno od osrednjih mjesta. (Klaassen, Drewe ibid.)

1.2 Operacionalizacija motiva

Danas najčešće susrećemo operacionalizaciju motiva migriranja preko koncepata: decision-making teorije (modela odlučivanja), faktora odbijanja i faktora privlačenja emigrantskog odnosa imigrantskog područja, te koncept »barijere«, prepreke kako je percipira migrant.

Model odlučivanja, primijenjen kako na individualnom tako i na nivou sistema u kojem se migracija događa, pokazuje se kao jedan od najkorisnijih pristupa motivima migriranja. Pretpostavlja, da je pokret koji poduzima migrant, rezultat procesa odlučivanja koji je tekao u migrantu samom i u njegovoj okolini. Prije nego što se takva osoba odluči na put, mnogo se toga mora odlučiti u porodici, školi, susjedstvu i sl. Takve se odluke obično donose istodobno; zbog operacionalizacije one se prikazuju u sekvenci. Takva »stanja« odlučivanja za migriranje prikazuju se u slijedećoj tablici:

Stanje 1	Stanje 2	Stanje 3
Odluka da se napusti dosadašnje boravište i posao	Traženje novog boravišta i posla	Izbor između raznih mogućnosti boravljenja i rada
Razlozi takve odluke:	Što sve ulazi u obzir:	Razlozi izbora:
A) Odluka iznuđena vanjskim faktorima	A) Informacijski kanali	A) Samo jedna ponuđena mogućnost, njezina privlačnost se poistoveti s potrebom
B) Odluka donesena zbog nezadovoljstva s poslom, dohotkom i sl.	B) Oblikuju se točne želje s obzirom na boravište i posao	B) Više ponuđenih mogućnosti zapošljavanja i boravka, mogućnosti se upoređuju i izabire se najprivlačnija

(Izvor: Rossi, 1955:174)

Kako izlazi iz tablice, postoji nekoliko tipova motiva, koji se isprepleću s odlukama na veoma specifičan način. U proces odlučivanja, motiv »otići« može ući kao iznuđen (prisilan) odlazak, kao vlastito neiznuđeno spoznavanje nužnosti da se ode, kao kombinacija jednog i drugog. Odluka koja se tako donese može biti potpuna (oživotvorena u akciji), ili nepotpuna — trajno predmigrantsko stanje. Izbor »kuda ići« može isto tako biti iznuđen, ali i potpuno samostalan, čak avanturistički orijentiran. Najčešći termini u istraživanju migracija, izrađeni na osnovi takvog opisa odlučivanja u migriranju, jesu:

Odluke: iznuđene, slobodne, miješane;

Faktori migriranja: push, pull, oboje.

1.3 Tipične pogreške pri uporabi »motivacijske strukture« u objašnjavanju migracija

Uspostavljanje motivacijske strukture najčešće se temelji na postavljanju pitanja: »Zašto . . . ste išli, izdržali, vratili se?«

Na tako postavljeno pitanje, čovjek obično navede jedan ili više razloga, obrazloživši njima svoj »zato«. Često se već sama učestalost odgovora uzima kao dovoljan pokazatelj motivacijske strukture pri migrantima; pritom se ne vodi dovoljno računa o činjenici, da sama učestalost »razloga« govori jedino o njihovoj prisutnosti ili odsutnosti unutar određenog uzorka, ne govori pak o težini pojedinog razloga unutar procesa odlučivanja pri pojedinom migrantu ili migrantima kao grupi.

Iz tih nekoliko opaski o motivacijskoj strukturi, istraživači migracija izvukli su dosada nekoliko neophodnih naputaka za vrednovanje rezultata »motivacijskih istraživanja«.

a) migracijska sociološka istraživanja nužno treba raditi na dvije grupe: migrantskoj i kontrolnoj sedentornoj (sjedilačkoj) grupi zbog usporedbe;

b) motive treba klasificirati u »push« i »pull« matrice, ako ni zbog čega drugoga, a ono zbog lakše manipulacije indikatorima;

c) tako klasificirane motive treba optežiti;

d) važnost motiva za određenu migracijsku odluku treba usporediti (provjeriti) s podacima o stvarnoj mobilnosti cjelokupne populacije (podrobnije vidi Klaassen, 1974, op. cit.)

2. MOTIVI U ISTRAŽIVANJU O SLOVENSКИM RADNICIMA U NJEMAČKOJ

2.1. Prevođenje »motiva« u termine strukturalnog modela i modela odlučivanja

Model našeg istraživanja obuhvaća u stvari tri sub-modela, koji, svaki na svoj način služe »pročišćavanju« varijabli. »Motiv« bi morao biti dio termina drugog modela, modela odlučivanja; zašto se on tamo ne nalazi, djelomično je već objašnjeno u uvodu ovog napisa.

Istraživanje obuhvaća »motivacijsku strukturu« samo u njenoj ekspliciranoj i akcionoj fazi. To znači, obuhvaća sam način donošenja odluke kako ga opiše migrant, te akciju kretanja povodom te odluke. Odluka je u istraživanju shvaćena kao rezultat utjecaja:

- personalne strukture, koju istraživanje ne operacionalizira i
- socijalnih faktora, koji su određeni i operacionalizirani u strukturalnome modelu istraživanja.

Tako se individualna odluka »migrirati« u ovom istraživanju daje kroz skup takozvanih stratifikacijskih varijabli, dok se samo donošenje odluke i akcija daje kroz skup push — pull faktora odlaska, ostajanja, vraćanja. (za detaljniju informaciju o operacionalizaciji push-pull faktora i ciljeva vidi Model. . ., Bilten 1, CJM MK 1974, također i S. Mežnarić, 1976, str. 3—4).

U ovom je istraživanju učinjen pokušaj sinteze strukturalnog modela i modela odlučivanja; učinjeno je to tako, da je svaki individualni motiv kodiran na dvije dimenzije: na dimenziji push-pulla, i na dimenziji pripadanja ili ne pripadanja definiranom skupu stratifikacijskih sub-sistema. Sub-sistemi su socijalizacijski, institucionalni i sankcijski (vidi Model, op. cit.).

2.2 Operacionalizacija i indikatori »motiva« emigriranja i vraćanja; razina sistema i pojedinca

Motivaciona pitanja u ovom istraživanju sva su otvorena tipa. Takva konstrukcija pitanja omogućila je, barem djelomičan, uvid u »način obrađivanja« razloga odlaska, ostajanja, vraćanja respondenata. No i drugi su razlozi doveli do toga da su sva motivacijska pitanja u formi biografskog »eseja« kojem piše sam respondent. Istraživači nisu, naime, imali baš nikakvu predodžbu zasnovanu na iskustvu o tome, kako bi mogla izgledati i što bi sve obuhvatila »motivacijska struktura« kod naših emigranata. Suvije bi bilo pojednostavljeno »strukturu« svesti u okvir dohodak-stan-bolji posao. Motivaciona pitanja jesu:

- Zašto ste otišli u inozemstvo?
- Zašto ste išli upravo u Zapadnu Njemačku?
- Zašto ste produljili svoj boravak u Njemačkoj (ako jeste)?
- Što je za radnike imigrante u Njemačkoj posebno ugodno a što posebno neugodno?
- Koliko vremena ćete još ostati u Njemačkoj i zašto?
- Zašto mislite ostati za stalno u Njemačkoj (ako misli)?
- Što bi se moralo dogoditi, da bi se u Jugoslaviju vratili i prije, nego što ste planirali?
- (Ako se ne misli vratiti u Jugoslaviju) Što bi se moralo dogoditi, da bi se, ipak, vratili u Jugoslaviju?

Kao indikatori pusha odnosno pulla oba respektivna sistema (Slovenije i Njemačke) služe pitanja 1 i 2. Pitanje 1 neka bi dalo faktore odbijanja Slovenije; pitanje 2 faktore privlačnosti Njemačke. Pitanja 6 i 8 po-

kušavaju operacionalizirati indikatore za intenzitet i trajnost pulla Njemačke (6) i pulla Slovenije (8); pitanja 4 i 5 neka bi bila indikatori prednosti i nedostataka bivanja u Njemačkoj, dok pitanje 9 pokušava iz raspondenta »izvući« vezanost za domaći kraj (pull ultimum) čak i u slučaju, kada je odlučio ostatu u Njemačkoj.

2.2.1 »Motivi« emigriranja na razini sistema i pojedinca

Na razini sistema, individualni motivi »smješteni« su u subsisteme socijalne stratifikacije, Podrobni podaci o subsistemima nalaze se u modelu istraživanja. Ovdje bismo na kratko pokazali, kako se push i pull faktori raspodjeljuju unutar pojedinih subsistema. Drugim riječima, koji razlozi Slovence »odbijaju« iz Slovenije, a koji »privlače« u Njemačku, koji ih kasnije privlače natrag u Sloveniju, a koji odbijaju iz Njemačke.

Kako se ponašaju motivi emigriranja na plohi sistema, pokazat ćemo na primjeru pitanja 1:

Zašto ste otišli u inozemstvo?

	S u b s i s t e m i								
	radni	politički	obrazovni	roditelj, porodica	njegova porodica	dohodak	stan	ostalo	UKUPNO
push	117	11	9	19	17	42	29	18	262
Slovenija	45%	4%	3%	7%	7%	16%	11%	7%	28%
pull	15	—	25	29	50	98	9	112	338
Njemačka	4%	—	7%	9%	15%	29%	2%	34%	36%

Pogledajmo, što prema našim podacima ljude **goni** u tuđinu iz Slovenije. Razlozi su najčešće:

— iz područja rada, zaposlenosti (45% svih pusha Slovenije): nezaposlen, neprimjeren posao, nije bilo posla u domaćem kraju, nezadovoljan s odnosima u radnoj organizaciji i sl.

— iz područja dohotka (16% svih push razloga)

— iz područja stanovanja (11%)

A što ih **privlači** u tuđinu? Razlozi su najčešće:

— dohodak: viši, bolji, sigurniji, onakav kakav odgovara kvalifikaciji i sl. (29% svih pull razloga)

— vlastita porodica (15% svih pull razloga): ovdje razlozi variraju od nesporazuma u vlastitoj porodici u Sloveniji (svega 24 odgovora), do privlačnosti Njemačke zbog toga, jer su jedan bračni drug ili djeca već bili u Njemačkoj.)

— veliki broj odgovara (oko 30% svih pulla) nam govori o »radoznalosti« kao razlogu odlaska.

Raspodjela razloga odlaska po pojedinim subsistemima pokazuje, u kojim subsistemima se smještavaju oba tipa razloga, push i pull. Subsisteme ćemo navesti redom, po »rangu« popunjenosti:*

% odgovora

1 — sankcijski sustav (materijalni razlozi odlaska, ali nespecificirano)	24,8
2 — razlozi iz područja rada	16,5
3 — dohodak kao osnovni razlog	15,0
4 — strogo osobni razlozi, intimni	11,5
5 — razni razlozi vlasničke prirode (posjed, porezi)	10,5
6 — stan kao osnovni razlog	7,8
7 — vlastita porodica (nesporazumi, porodica u Njemačkoj)	7,3
8 — roditeljska porodica (zbog pomaganja roditeljima, ali i zbog generacijskog sukoba s roditeljima)	5,3
9 — iz radoznalosti	4,3
10 — razlozi izobrazbe u tuđini, učenja njemačkog jezika	3,6
11 — jer su išli prijatelji, znanci	1,6
12 — iz političkih razloga	1,3

* (zbog preglednosti ispustit ćemo sustave popunjene razlozima ispod 1%).

Kao kratak zaključak prikaza navedenih rezultata reći ćemo slijedeće: čini se, da podaci iz našeg istraživanja pokazuju, kako se razlozi odlaznje ljudi na rad u tuđinu ne mogu objasniti **samo** i isključivo željom za boljim standardom. Iako se razlozi »materijalne prirode« nalaze kod nas na prvom mjestu, ipak se ostali razlozi (rad, porodica, osobni razlozi i sl.) nalaze tako gusto natisnuti pri vrhu da bi smo teško opravdali obrazloženje odlaznje isključivo zbog materijalnih razloga. Osim toga, »dohodak« kao izričiti razlog odlaska tek je na trećem mjestu u učestalosti odgovora.

3. OSTALI PODACI O MOTIVIMA: MULTIVARIJANTNI I SUMARNI

Od multivarijantnih postupaka u ovom dijelu istraživanja napravili smo faktorsku analizu.

Faktorsku analizu uvrstili smo zato, da bismo iz mnoštva varijabli koje opisuju stratiifikacijski prostor migranata u Sloveniji i Njemačkoj¹ dohili glavne društvene (socijalne) uzorke (patterns), koji eventualno utječu na različiti položaji ljudi u društvu pred odlazak, i na njihov položaj migranata u Njemačkoj.

Rezultat naše faktorske analize iz mnogih razloga ne treba interpretirati »uzročno«. To znači, ne shvaćati uzroke dobijenih pravilnosti uzrocima migriranja i položaja migranata u Njemačkoj. Ona nam je poslužila

¹ Za analizu uzete su varijable, koje približno odgovaraju zahtjevima faktorske analize: ukupno 38 varijabli za Sloveniju i 29 varijabli za Njemačku. Popis i značenje varijabli dati su u prilogu 1.

samo zato, da olakša shvaćanje, koji skupovi varijabli formirani u faktore bolje opisuju situaciju migriranja.²

Faktorskom su analizom, kao što je već rečeno, bila obuhvaćena dva različita »prostora« — slovenski i njemački, svaki sa specifičnim skupom varijabli koje ih opisuju. Na kraju je napravljena i faktorska analiza, tzv. »skupnog« prostora, u kojem se migrant u stvari kreće — slovenskog i njemačkog. Zbog kratkoće izostavit ćemo opis tih rezultata.

3.1. Predisituacija migriranja; opis situacije pred odlazak na osnovi rezultata faktorske analize prostora 1 — Slovenije

Varijable koje opisuje stratifikacijski prostor migranata pred odlaskom formirale su pet faktora. To su:³

F1 Poljoprivredni		F2 Participativni u Sloveniji		F3 Stambeni	
YUPOSEST	.84	SPOL	.54	STAROST	.67
KMETVEL	.95	YUKVALIF	.53	YUSTNJ	.60
ZEMLJVSE	.91	YUSMU	.78	OTROCI	.67
OBDELSAM	.89	YUSZDL	.52		
ZNOTRKR	— .29	YUZK	.37		
ZNSTBIKR	— .29	YUZK	.63		
STROJIMA	.90	VERNOST	.30		
		ZPSSTEVY	.61		
F4 Potrošački		F5 Generalni status			
YPRSTROJ	.58	IZOBRESP	.45		
YSISTROJ	.60	YUGOVOR	.40		
YFOTO	.62	POKLOCE	.61		
YAVTO	.45	POLOZOCE	.55		
YUTV	.47	IZOBOCE	.75		
YUBRVTV	.46	ZKOCE	.26		
YMGFON	.50	STRVERNI	.30		
YSTEREO	.51				
ZAKSTAN	.34				

Značajnije korelacije između faktora:

F1 — F2	— .22
F2 — F5	— .27
F2 — F4	.22

² Zbog prirode ovog napisa ne ćemo se zasada upuštati u razlaganje defekata faktorske analize i njihova značenja za naše istraživanje. Popustit ćemo to završnim izvještajima o evaluaciji projekta, posebno evaluaciji metoda u istraživačkom postupku.

Recimo samo to, da su istraživači pri interpretaciji stalno imali na umu faktičku neprimjerenost faktorske analize za sociološka istraživanja; no ipak, služimo se njome kao još uvijek pouzdanim postupkom s većim brojem varijabli.

³ Stratifikacijski prostor Slovenije: 38 varijabli, postotak zajedničke varijance 41.90; u tekstu interpretiramo samo kosokutnu (oblimin) transformaciju, Hotelling (PBC) kriterij; varimax i image transformaciju interpretirat ćemo u slijedećim izvještajima; pregled varijabli i njihova značenja nalazi se u prilogu 1.1—1.2.

Kratka interpretacija dobivenih faktora pokazuje slijedeće: opis situacije migranata pred odlaskom dat je s pet skupova varijabli, koje smo nazvali poljoprivrednim, participativnim, stambenim, potrošačkim i generalno-statusnim skupovima. Opisujući, naime, migrantsku populaciju, naše izabrane varijable posredstvom faktorske analize sastavile su pet različitih, međusobno donekle povezanih (faktorske korelacije) uzoraka, obraza populacije.

Drugim riječima, odlaze ljudi, čiji se položaj u Sloveniji, a dijelom vjerojatno i razlozi odlaska, mogu opisati kao: položaj poljoprivrednih proizvođača (F1), nemogućnost stjecanja stana (F3), položaj u odnosu u mogućnost stjecanja trajnijih potrošnih dobara (F4), i generalni, opći položaj migranata, uvjetovan rođenjem i položajem roditelja u slovenskom društvu (F5).

U skladu s modelom istraživanja, mogli bismo veoma poopćeno zaključiti, da su dobiveni faktori GLAVNI REGULATORI odlazanja ljudi u tuđinu. Prema tome, ako si dozvolimo i opreznu predikaciju, svaka buduća politika migracije morala bi kao udarne ciljeve pri razmatranju uzeti u obzir politiku poljoprivredne proizvodnje i položaj proizvođača u zaostalijim krajevima Slovenije; korištenje iskustava dosadanih i sadašnjih samoupravljača u privredi i neprivredi kako bi se konflikti unutar radnih organizacija i van njih rješavali ctvorenije (F2); brže rješavanje stambenih problema mlade zaposlene populacije s djecom; dostupnost potrošnih dobara, koja prestaju biti luksuzne prirode u slovenskom društvu (automobili).

Peti faktor (generalni status) teško da bi mogao služiti kao cilj neke migracijske politike, iako je bitni regulator migracija. On, naime, pokazuje, da odlazi ili populacija, koja je sve prije nego »deprivirana« u slovenskom društvu ili pak deprivirana populacija. To je populacija, čiji je položaj (status) već prije odlaska osiguran obrazovanjem, djelomičnim znanjem njemačkog jezika, položajem i obrazovanjem roditelja pa čak i dijelom i političkim angažmanom roditelja (ZKOCE, faktorski naboj .26). Ukratko, populacija koja i u Sloveniji ima šanse da »usprije« odlazi, jer im aspiracije koje joj u nekom određenom dijelu ne može ispuniti ovo društvo ili pak odbori populacija, koja je na istim dimenzijama toliko deprivirana da niti u slovenskom, pa ni u njemačkom prostoru nema šanse da usprije.

3.2. Situacija boravka u Njemačkoj; opis situacije na osnovu faktorske analize prostora 2 — Njemačke

Shvatimo li i ove faktore kao regulatore položaja naših ljudi u Njemačkoj, dobivamo, da se njihov položaj regulira: prisutnošću (odsutnošću supruge u Njemačkoj, o čemu očito ovisi prag potrošnje i kupovanja trajnih potrošnih dobara (F1); o samom radnom mjestu na kojem radi, koje nije bitno determinirano kvalifikacijom, već više potrebom znanja jezika i tipom radnog mjesta (tekuća vrpca ili kompleksna tehnologija). Taj faktor također, pokazuje, da bitnih skokova u kvalifikaciji u prijelazu iz Slovenije u Njemačku nema.

⁵ Vidi o tome M. Hanžek, op. cit. strana 68—71.

Faktorska analiza njemačkog prostora⁴ dala je 4 faktora:

F1 Porodično- -potrošački		F2 Status na radnom mjestu		F3 »Proleterii«	
NAJEMNIN	.46	ZRNKVP RH	.77	ZRNSTNJ	.61
PRSTRJZN	.56	ZRNKVSED	.82	SEDSTNJ	.44
SISTPJZN	.60	GOVORSED	.47	SKOMPRIH	.63
FOTOZRN	.47	NUJNEMSC	.48	SKOMSED	.51
AVTOZRN	.47	NEMCAS	.49	DGBSED	— .60
TVZRN	.29	DOHRESPP	.49	STRAJK	— .51
BRVTVZN	.41	DOHRESPS	.59		
NZPSZAKO	.82	DELTEH	.46		
ZAKODOH	.74				
F4 Boravak (dužina boravka) u Zap. Njemačkoj					
DRZAVLJ	.58				
SEDVZRN	.64				
OKOLIS	— .55				
ZPSSTEVN	— .48				

Izraziti regulator je kvaliteta stanovanja u Njemačkoj i broj osoba s kojima respondent stanuje (F3); taj faktor, treći po redu, nazvali smo uvjetno »proleterskim«, jer je tip stanovanja izrazito negativno vezan s članstvom u sindikatu i spremnošću na štrajk (»što slabiji stan, više sindikaliziran!«).

Četvrti faktor obuhvatio je četiri varijable: njemačko ili slovensko državljanstvo, dužinu boravka u Njemačkoj i okoliš u kojem borave u Njemačkoj, te učestalost mijenjanja radnog mjesta u Njemačkoj. Taj faktor — dužina boravka u Zapadnoj Njemačkoj — regulira položaj one populacije, koja je dulje vrijeme u Njemačkoj (iznad 4 godine, udaljena od Slovenije, u sjevernim pokrajinama Njemačke) ima slovensko državljanstvo i češće mijenja zaposlenje. Ili, drugim riječima, taj faktor opisuje populaciju, koja je »nemirna« u zaposlenju, dulje vrijeme boravi u Njemačkoj, ne prima njemačko državljanstvo i naseljava se u krajevima koji nisu lako dostupni iz Slovenije.

Značajnija korelacije među faktorima:

F1 — F3: .20

F1 — F4: .26

Prvi faktor (porodično-potrošački) izrazito je povezan s četvrtim, dužinom boravka, što znači, da ta dva uzorka veze populacije pokazuju, da budući da pojedinci, koji su dulje vrijeme u Njemačkoj, imaju veoma visok potrošački status, budući da su imali i više vremena više steći da se ne za-

⁴ Njemački prostor: 29 varijabli, kosokutna (oblimin) transformacija, Hotelling (PBC) kriterij; postotak zajedničke varijance 38.29. Pregled varijabli i njihovo značenje nalazi se u prilogu 1.3.

dovoljavaju boravkom na jednom mjestu, već se sele i udaljuju od Slovenije. U Njemačkoj borave s porodicom i ne primaju njemačko državljanstvo.

3.3 Podrobnije razmatranje pojedinih motiva

ODLAŽENJE I VRAĆANJE

Podrobnije razmatranje ponekih od motiva odlaska u tuđinu, dat će nam dijelom uvid u razloge, koji nagone ljude da odlaze, ostaju, vraćaju se iz Zapadne Njemačke.

Najčešći razlozi odlaska, kao što bismo i očekivali, su: »bolje se zasluži« i »u Jugoslaviji nije imao primjeren posao«. Gotovo polovina anketiranih navodi ta dva razloga kao odlučujući motiv prilikom odlaska u Njemačku. No, ne bi trebalo zaključivati, da su respondenti odlazili iz Slovenije zato, što su bili nezaposleni, neadekvatno zaposleni ili imali slab dohodak. Trebalo bi, naime, imati u vidu, da su odgovori bili veoma iznjenjansirani, pa ako im se struktura pogleda pobliže, vidimo da je izričito zbog nezaposlenosti otišlo svega oko 6% anketiranih, a zbog »slabog dohotka u Sloveniji« oko 4% anketiranih (Tablica 1, Prilog 5).

Suprotno očekivanju, stambene prilike kao razlog odlaska navodi otprilike tek svaki deseti anketirani (Tablica 1, prilog 5). Pri tome smo dužni jedno objašnjenje: kao što je već prije bilo napomenuto, razlog emigriranja je upravo onaj motiv, koji je bio odlučujući za samu akciju odlaska iz Slovenije. To znači, iako je respondent, odgovarajući na pitanje — »Zašto ste otišli?« — dao iscrpan opis skupa razloga odlaska, od njega je bilo zahtevano da navede onaj razlog, koji je prevagnuo nad svim ostalima. »Stambene prilike« kao razlog odlaska kriju se dakle i u razlozima, kao što su: »zbog boljeg standarda«, »zbog ušteda«, »zbog porodičnih prilika« i sl.

Pri podrobnijoj analizi motiva odlučujućih za akciju odlaska, još je jedan nalaz iznenadio istraživače: više od polovice naših respondenata izjavljuje, da su prije odlaska iz Slovenije bili zadovoljni sa stambenim prilikama. Pokazalo se, da su takav odgovor davali mahom mlađi respondenti, do 25 godina, koji su kao samci ili oženjeni, živjeli u zajedničkom kućanstvu s roditeljima. Taj nalaz nas je naveo na razmišljanje, da iza tog »zadovoljstva« sa stambenim prilikama stoji ipak, vjerojatno, stalni latentni sukob između »starih« i »mladih« u kući, pa je odlazak u inozemstvo motiviran željom mladih, da se osamostale.

Zanimljivo je napomenuti, da priličan broj respondenata nije, prilikom odlaska, imao nikakav »odlučujući« motiv emigriranja (oko 11%). Otišli su »tek tako«, »za drugima«, »išli su prijatelji, znanci, pa sam otišao i ja«, »iz radoznalosti, bez pravog uzroka«. Takav sklop motiva kao povod odlaska, navodi se čak češće, nego li stambene prilike ili želja za boljim standardom. Podrobnija analiza tog podatka pokazuje, da takove razloge navode mlađi ljudi, neoženjeni, oni, koji nisu imali »pravog« razloga za emigraciju, tj. nezadovoljstvo sa statusom u slovenskom društvu. Blizina i dostupnost razvijenijih evropskih zemalja, posebno Austrije i Njemačke, tvori tu posebnost slovenske emigracije, navodi mlade ljude na neku vrstu »aventure«.

Dodatni argument za takovu tvrdnju nalazi se i u podatku, da je na pitanje: »Zašto ste išli upravo u Zapadnu Njemačku?« (Tabela 2, prilog 5) go-

tovo trećina respondenata odgovorila: »slučajno, znanci, prijatelji, srodnici bili su već u Njemačkoj ili iz radoznalosti«. Taj podatak govori o još jednoj značajki suvremenih jugoslovenskih migracija, o takozvanoj »lančanoj« migraciji. Iza migracionih tokova, stoji mreža neformalnih veza, koje se održavaju rodbinskim, susjedskim i prijateljskim prethodnim i novostvorenim vezama. Istraživanje na terenu u Zapadnoj Njemačkoj i neposredni razgovori s radnicima pokazali su, da Slovenci »vuku« jedni druge, »pripravljaju si teren kod poslodavca«, nabavljaju stanove, pomažu ispunjavati formalnosti onima manje vještim i sl. Neformalne veze preuzimaju na sebe dio onih poslova, koji bi, u politici migracija, morali biti institucionalizirani posredovanjem specijaliziranih jugoslovenskih službi. Iz takvog stanja ne bismo olako mogli zaključiti, da jugoslovenske specijalizirane agencije ne obavljaju stručno povjerene im poslove. Takav bi zaključak, po našem mišljenju, bio bez osnova, jer vjerojatno nema institucije, koja bi bila u stanju osigurati potpunu kontrolu nad migrantskim tokovima, takvog opsega i intenziteta, da bi mogla nadomjestiti neformalne kanale informiranja i pomoći.

Istražiti motive vraćanja slovenskih radnika u Jugoslaviju, za istraživače bila je novina. Nemoguće je bilo unaprijed iskonstruirati hijerarhiju mogućih razloga vraćanja. Zdravorazumski, stereotipna hijerarhija je poznata: ljudi se vraćaju zbog toga što su se zasitili inozemstva, zadovoljili svoje potrebe, što su neprilagodljivi, ne mogu izdržati bez porodica i sl.

Rezultati istraživanja nisu otkrili hijerarhiju motiva vraćanja, već samo dva, pretežna razloga vraćanja u Sloveniju. 45% anketiranih vratit će se i vraća se zbog razloga kao što su: (Tabela 8 prilog 5) slovenska intima, gostoljubivost, otvorenost, srdačnost, hrana, piće, pjesme, ljepote slovenske zemlje, slovenske planine i sl. Te razloge nazvali smo zajedničkim imenom »eshatološki«. Trećina anketiranih vraća se zbog porodičnih razloga, dok je za ostale razloge vraćanja, kao što su, neadaptiranost na njemački način života, želja da se djeca školuju u Jugoslaviji, eventualni gubitak zaposlenja u Njemačkoj i sl., ostalo vrlo malo prostora

3.4 Predrasude i pretpostavke: korelacije između statusnih varijabli i motiva odlaska i vraćanja

Kao i u gotovo svakoj, zdravom razumu bliskoj sociološkoj temi, i o emigracijama Slovenaca vlada određeni skup predrasuda koje bi se mogle svesti na slijedeće:

- odlaze Slovenci, koji u domovini ne mogu naći zaposlenje,
- odlaze, jer imaju slabe dohotke, nemaju stana,
- odlaze prije svega Slovenci iz slabije razvijenih krajeva.

Korelaciona matrica Tabela 9, prilog 6; interpretirani su samo Cranrovi koeficijenti) pokazala je, da u našoj populaciji postoji zanemarljiva veza između motiva emigriranja i stambenih prilika emigranata prije odlaska; između izobrazbe i motiva emigriranja te između razine razvijenosti kraja odakle potječe emigrant i motiva emigriranja.

Slabe veze postoje između: motiva emigriranja i bračnog stanja u času emigriranja (23) i motiva kvalifikacije pred odlazak (21).

Zanimljivo je pogledati, što govore korelacije između motiva »neću se vratiti u Jugoslaviju« i statusnih varijabli. Odluka, da se ostane u Njemačkoj ili negdje drugdje povezana je s izobrazbom (.29) dužinom boravišta u Njemačkoj (.30), ckoliša boravka u Njemačkoj (.27), te s boravištem bračnog druga (.33).

Zanimljivo je također, da visina trenutnog dohotka u Zapadnoj Njemačkoj ne pokazuje vezu s razlozima ostajanja ili vraćanja natrag u Jugoslaviju. S motivom stalnog ostajanja, dohodak je povezan slabo, (.24), a s motivom povratka u Jugoslaviju zanemarljivo (.13).

4. Zaključci

Na osnovi prvih podataka o motivima odlazanja-ostajanja-vraćanja iz istraživanja »Slovenski delavci v ZR Nemčiji; sociološki vidik odhoda, uključitve v imigracijsko družbo in vrnitve« i dosada učinjenih obrada (CROSSTABS i FAKTORSKA ANALIZA) naveli smo u interpretaciji slijedeće zaključke:

a) čini se, da se razlozi (motivi) odlaska iz Slovenije na rad u Njemačku ne mogu svrstati samo u razred »odlazak zbog dohotka i boljeg standarda«. Iako se razlozi materijalne prirode nalaze na vrhu niza razloga, ostali su razlozi isto tako stisnuti oko vrha niza. Dohodak, kao izričiti razlog odlaska, dolazi tek na treće mjesto, dok je kao razlog povratka gotovo nezamjetljiv.

b) kao glavni stratifikacijski regulatori odlazanja iz Slovenije, posredstvom faktorske analize dobiveni su: status poljoprivrednika, participativni (samoupravljački, politički) status, stan i stambeni uvjeti, želje i mogućnost potrošnje i posjedovanje trajnih potrošnih dobara, generalni status — status roditelja.

Glavni regulatori statusa u Njemačkoj su: porodično-potrošački nivo u Njemačkoj, položaj na radnom mjestu, uvjeti stanovanja i pripadanje sindikatu, te dužina boravka u Njemačkoj.

c) Dosadašnja obrada pokazuje, da neke uvriježene predodžbe o povezanosti motiva odlazanja i strukturne populacije koja odlazi (ostaje) u Njemačku nisu posve utemeljene. Nije, naime, utvrđena povezanost između: motiva odlazanja i izobrazbe, stambenih uvjeta u Sloveniji i nivoom razvijenosti kraja iz kojih ljudi odlaze. Motivi ostajanja u Njemačkoj pokazuju pak čvrstu povezanost sa: obrazovanjem, dužinom boravka u Njemačkoj, mjestom stancovanja bračnog druga (da li je u Sloveniji ili u Njemačkoj) i okolišem, gdje je onaj koji je odlučio ostati, naselio.

d) Pri interpretaciji svih rezultata stalno treba imati na umu: ovo istraživanje nije izvedeno na reprezentativnom uzorku. Zbog toga generalizacija na fenomenu migriranja iz Slovenije nije moguća. Zaključci vrijede samo za ispitanu populaciju, osim pri obradama koje se temelje na strukturalnom modelu i stratifikacijskim varijablama. Taj model, sa svim varijablama, iskušan je na uzorku Slovenaca i Makedonaca 1970. godine, pa kako se u obradi indikatora ponašaju na veoma sličan način, rezultate strukturalnog modela u našem istraživanju smatramo valjanima za cijelu slovensku migrantsku populaciju u Njemačkoj.

PREGLED ZNAČENJA VARIJABLI UPOTRIJEBLJENIH U FAKTORSKOJ ANALIZI

1	— SPOL	
2	— STAROST	
3	— IZOBRESP	— obrazovanje respondenta
4	— YUKVALIF	— kvalifikacije pred odlazak iz YU
5	— YUGOVOR	— znanje njemačkog pred odlaskom
6	— YUSTNJ	— stambena situacija u YU pred odlaskom
7	— YPRSTROJ	— oprema kućanstva pred odlaskom
8	— YSISTROJ	— oprema kućanstva pred odlaskom
9	— YFOTO	— oprema kućanstva pred odlaskom
10	— YAVTO	— oprema kućanstva pred odlaskom
11	— YUTV	— oprema kućanstva pred odlaskom
12	— YUBRVTV	— oprema kućanstva pred odlaskom
13	— YMGFON	— oprema kućanstva pred odlaskom
14	— YSTEREO	— oprema kućanstva pred odlaskom
15	— YKAMER	— oprema kućanstva pred odlaskom
16	— DOHGOSP	— dohodak kućanstva u YU pred odlaskom
17	— YUPOSEST	— zemlja i posjedi u YU pred odlaskom
18	— KMETVEL	— veličina posjeda u YU
19	— ZEMLJVSE	— koliko ima obradive zemlje, šume, pašnjaka
20	— OBDELSAM	— da li je pred odlaskom zemlju sam obrađivao
21	— YUSMU	— da li je bio član nekog organa samoupravljanja
22	— YUSZDL	— član Socijalističkog saveza RN
23	— YUZK	— član Saveza komunista
24	— YUSIND	— član Saveza sindikata
25	— YUZMS	— član Saveza omladine
26	— VERNOST	— da li je religiozan
27	— ZAKSTAN	— bračno stanje
28	— OTROCI	— ima li djece i koliko
29	— IZOBMATI	— obrazovanje majke
30	— POKLOCE	— zanimanje oca
31	— POLOZOCE	— ima li (imao je) otac kakav položaj
32	— IZOBOCE	— obrazovanje oca
33	— ZKOCE	— otac — član ili ne Saveza komunista
34	— SREVERNI	— roditelji — religiozni ili ne
35	— STROJIMA	— opremljenost domaćinstva poljoprivrednim strojevima
36	— ZPSSTEVY	— koliko puta je mijenjao zaposlenje u YU
37	— ZNOTRKR	— nivo razvijenosti kraja ranog djetinjstva
38	— ZNSTBIKR	— nivo razvijenosti kraja boravka pred odlaskom
39	— DRZAVLJ	— ima li njemačko državljanstvo
40	— SEDVZRN	— dužina boravka u Njemačkoj
41	— ZRNKVPRH	— kvalifikacija na prvom radnom mjestu u ZN
42	— ZRNKVSSED	— kvalifikacija koju ima sada u ZN
43	— GOVORSED	— znanje njemačkog sada
44	— NUJNEMSC	— da li je znanje njemačkog nužno na radnom mjestu na kojem je sada
45	— ZRNSTNJ	— tko mu je dao stan u ZN
46	— SEDSTNJ	— kako sada stanuje u ZN
47	— SKOMPRIH	— s kim je stanovao prilikom dolaska u ZN
48	— SKOMSED	— i s kim stanuje sada u ZN
49	— NAJEMNIN	— visina stanarine u ZN
50	— PRSTRJZN	— opremljenost kućanstva u ZN
51	— SISTRJZN	— opremljenost kućanstva u ZN
52	— FOTOZRN	— opremljenost kućanstva u ZN
53	— KAMERZRN	— opremljenost kućanstva u ZN
54	— AVTOZRN	— opremljenost kućanstva u ZN
55	— TVZRN	— opremljenost kućanstva u ZN
56	— BRVTVZRN	— opremljenost kućanstva u ZN
57	— DGBSED	— da li je u Njemačkoj član sindikata

- 58 — STRAJK — da li je u YU ili ZN sudjelovao u štrajku
59 — OBREDI — pohađa li crkvene obrede u ZN
60 — NEMCAS — koliko njemačkih novina čita
61 — NZPSZAKO — da li je bračni drug u Njemačkoj zaposlen
62 — ZAKODOH — ako jeste, kakav mu je dohodak
63 — DOHRESPP — dohodak respondenta prilikom dolaska u ZN
64 — DOHRESPS — dohodak respondenta sada
65 — ZPSSTEVN — da li je mijenjao zaposlenje u Njemačkoj
66 — DELTEH — tip tehnologije u kojoj radi u ZN
67 — OKOLIS — udaljenost kraja, u kojem živi u ZN, od Slovenije

Prilog 1/1

Značenje varijabli u faktorskoj analizi slovenskog prostora

FAKTOR 1

- YUPOSEST — posjedovanje zemlje u Jugoslaviji prije odlaska
KMETVEL — veličina imanja
ZEMLJUSE — koliko ukupno ima zemlje (ako ima)
OBDELSAM — (ako ima zemlju) da li zemlju sam obrađuje
ZNOTRKR — karakteristike, nivo razvijenosti kraja, u kojem je proveo djetinjstvo
ZNSTBIKR — karakteristike, nivo razvijenosti kraja, iz kojeg je otišao u Njemačku (zadnje prebivalište pred odlazak)
STROJIMA — ima li, i koje, poljoprivredne strojeve na svom imanju

FAKTOR 2

- SPOL — spol respondenta
YUKVALIF — kvalifikacija respondenta (priznata) prije odlaska u Njemačku
YOSMU — da li je bio član bilo kojeg organa samoupravljanja
YUSZDL — da li je bio član Socijalističkog saveza
YUZK — da li je bio član Saveza komunista
YUSIND — da li je bio član Saveza sindikata
VERNOST — da li je respondent religiozan
ZPSSTEVY — koliko često je mijenjao zaposlenje (fluktuirao) u Jugoslaviji prije odlaska u SRNJ

FAKTOR 3

- STAROST — starost respondenta
YUSTNJ — kako je stanovao u Jugoslaviji prije odlaska
OTROCI — koliko je imao (ima) djece

FAKTOR 4

- YPRSTROJ — opremljenost domaćinstva u Jugoslaviji prije odlaska — imao ili ne stroj za rublje
YSISTROJ — opremljenost domaćinstva ..... itd., imao ili ne šivaći stroj
YFOTO — posjedovao (ili ne) foto aparat
YAUTO — posjedovao (ili ne) automobil
YUTV — posjedovao (ili ne) obični, crno-bijeli televizor
YUBRUTV — posjedovao (ili ne) TV u boji
YMGFON — posjedovao (ili ne) magnetofon
YSTERE — posjedovao (ili ne) stereo uređaje
ZAKSTAN — da li je (nije) oženjen, udata

FAKTOR 5

- IZOBRESP — stupanj školovanosti respondenta
YUGOVOR — kako je govorio njemački prije odlaska iz Jugoslavije
POKLOCE — zanimanje oca
POLOZOCE — (ako je otac bio, jeste zaposlen) da li je imao, ima rukovodeći položaj)
IZOBOCE — stupanj školovanosti oca
ZKOCE — da li je otac član Saveza komunista
STRUERNI — da li su roditelji respondenta religiozni

Značenje varijabli u faktorskoj analizi njemačkog prostora

FAKTOR 1

- NAJEMNIN — visina najma što ga plaća za stan
PRSTRJZN — opremljenost domaćinstva u Njemačkoj: ima/nema stroj za pranje rublja
ŠISTRJZN — opremljenost domaćinstva u SRNJ: ima/nema šivaći stroj
FOTOZRN — nabavio foto aparat u SRNJ
AUTOZRN — nabavio automobil u SRNJ
TUZRN — nabavio crno-bijeli TV u SRNJ
BRUTUZN — nabavio TV u boji u SRNJ
NZPSZAKO — s njime u SRNJ boravi supruga (suprug) i redovito je zaposlen(a)
ŽAKODOH — visina dohotka zaposlenog bračnog druga

FAKTOR 2

- ZRNKVPRH — priznata kvalifikacija respondenta na prvom radnom mjestu u SRNJ
ŽRNKVSSED — sadašnja kvalifikacija respondenta u SRNJ
GOVORSED — kako sada govori njemački
NUJNEMSC — da li je znanje njemačkog nužno na njegovom sadašnjem radnom mjestu
NEMCAS — prati li njemačke novine
DOHRESPP — respondentov dohodak na prvom radnom mjestu u SRNJ
DOHRESPS — respondentov sadašnji dohodak
DELTEN — tip tehnologije respondentova radnog mjesta (od lančane proizvodnje do menadžerskih poslova)

FAKTOR 3

- ZRNSTNJ — kako je stanovao prilikom dolaska u Njemačku
SEDSTNJ — kako sada stanuje
ŠKOMPRIH — s kime je stanovao prilikom dolaska u SRNJ
ŠKOMSED — s kime sada stanuje
ĐGBSED — da li je član njemačkog saveza sindikata
STRAJK — da li je ikada sudjelovao u štrajku

FAKTOR 4

- DRZAVLJ — koje državljanstvo ima
SEDVZRN — koliko dugo boravi u SRNJ
OKOLIS — koliko je mjesto njegova boravka udaljeno od jugoslavenske granice
ZPSSTEVN — koliko često je mijenjao zaposlenja (flukturirao) u Njemačkoj od dolaska do sada.

FAKTORIZACIJA PROSTORA 1 — SLOVENIJE
(DIR OBLIMIN TRANSFORMACIJA)

	FACOBL 1	FACOBL 2	FACOBL 3	FACOBL 4	FACOBL 5
SPOL	.17597	.54166	— .09888	.01550	— .01935
STAROST	— .03640	.29110	.67640	— .02002	.02377
IZOHRESP	— .02222	.41732	— .04364	.06579	.45517
YUKVALIF	— .16460	.53909	— .07095	.10584	.30966
YUGOVOR	.14084	.20768	.23598	— .04059	.40764
YUSTNJ	.06094	.02675	.60102	— .02279	.22421
YPRSTROJ	— .08215	— .06105	.27814	.58747	— .07336
YSISTROJ	.01942	— .15746	.26157	.60744	— .06741
YFOTO	.00066	.05582	— .09976	.62951	.10767
YAVTO	.03827	.23338	— .05538	.45348	.12976
YUTV	— .07484	.03295	.23842	.47348	— .06270
YUBRVTV	— .00702	.09232	— .20276	.46903	.05263
YMGFON	.10042	.04864	— .29380	.50142	.09562
YSTEREO	.02367	.06840	— .13180	.51403	— .03900
YKAMER	.07216	.10626	— .21392	.38301	.17249
DOHGOSP	— .68947	.29539	— .07971	.03752	— .02439
YPOSEST	.84867	.02387	.13201	— .00910	— .01065
KMETVEL	.95753	.02358	— .04749	.01022	— .02101
ZEMLJVSE	.91216	.05878	— .07512	.01918	— .03708
OBDELSAM	.89518	— .04752	.01275	.02692	— .04022
YUSMU	— .07978	.78280	.12919	.00425	— .09938
YUSZDL	.10821	.52523	.30738	.00905	.18197
YUZK	.11869	.37963	.19261	.00598	.19291
YUSIND	— .05152	.63126	.12770	.17189	— .06603
YUZMS	.08094	.26604	— .44073	.10885	.18106
VERNOST	— .17980	.30240	— .13677	.09382	.20552
ZAKSTAN	.05845	— .05121	.21422	.34449	— .11408
OTROCI	— .00193	.02762	.67657	.18015	— .14440
IZOBMATI	.00468	— .06910	— .13228	.03083	.63177
POKLOCE	— .33755	— .06667	.03843	.05799	.61054
POLOZOCE	— .14014	— .06541	.09972	.07632	.55267
IZOBOCE	— .02815	— .07041	.00096	— .04869	.75998
ZKOCE	— .10235	— .01025	— .07885	.11638	.26794
STRVERNI	— .22602	.02678	— .02138	.09099	.30085
STROJIMA	.90935	.00261	— .03593	— .01256	.00722
ZPSSTEVY	— .18186	.61808	— .10399	— .08748	— .21935
ZNOTRKR	— .29440	.04831	— .16924	.16950	— .04610
ZNSTAIKR	— .29834	.11157	— .21963	.18688	— .07917

KORELACIJE MEĐU FAKTORIMA DOBIVENIM ZA SLOVENIJU

	FACOBL 1	FACOBL 2	FACOBL 3	FACOBL 4	FACOBL 5
FACOBL 1	1.00000	— .22	.00	— .08	— .27
FACOBL 2			.10	.22	.14
FACOBL 3				.09	— .08
FACOBL 4					.15
FACOBL 5					

FAKTORIZACIJA PROSTORA 2 — NJEMAČKE
(DIR OBLIMIN TRANSFORMACIJA)

	FACOBL 1	FACOBL 2	FACOBL 3	FACOBL 4
DRZAVLJ	—,10606	—,00207	.10984	(.58084)
SEDVZRN	.22696	.06270	—,14465	(.64501)
ZRNKVPRH	—,08637	(.77348)	.12307	—,15957
ZRNKVED	—,05827	(.82999)	.04482	.00692
GOVORSED	.08928	(.47743)	.06251	.39073
NUJNEMSC	.07675	(.48148)	.12832	.28456
ZRNSTTJ	.09306	.16923	(.61923)	—,04919
SEDSTN	.40449	.10266	(.44285)	.24891
SKOMPRIH	.10163	.09095	(.63701)	.19212
SKOMSED	.31057	.08748	(.51466)	.29011
NAJEMNIN	(.46641)	.20271	.23361	.03210
PRSTRJZN	(.56471)	—,00499	—,08853	.20791
SISTRJZN	(.60302)	—,01596	—,17212	.05258
FOTOZRN	(.47289)	.11500	—,11879	.05738
KAMERZRN	.25711	(.36612)	—,10597	.07660
AVTOZRN	(.47018)	.32264	—,16901	.05168
TVZRN	(.29722)	—,01895	.04621	.25033
BRVTVZN	(.41349)	.35650	—,08580	—,16910
DGBSED	—,01011	.00233	(—,60652)	.28170
STRAJK	—,02468	.00201	(—,51893)	.11446
OBREDI	.18778	(.35308)	—,20842	—,29315
NEMCAS	.06935	(.49198)	—,05100	.39536
NZPSZAKO	(.82251)	—,09986	.13591	—,04166
ZAKODOH	(.74668)	—,16218	.19760	—,06529
DOHRESPP	—,24258	(.49090)	.12075	—,29915
DOHREPS	—,01285	(.59441)	—,16022	.15302
ZPSSTEVN	—,14023	—,10012	.02904	(—,48592)
DELTEH	—,02784	(.46156)	.31573	.09809
OKOLIS	.26357	.16730	—,33299	(—,55501)

KORELACIJE MEĐU FAKTORIMA DOBIVENIM ZA NJEMAČKU

	FACOBL 1	FACOBL 2	FACOBL 3	FACOBL 4
FACOBL 1	1.00000	.14	.20	.26
FACOBL 2			.14	.13
FACOBL 3				.17
FACOBL 4				

Tablica 1.

Zašto ste otišli u inozemstvo?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	6	0.6
1 — nezaposlen, bez odgovarajućeg zaposlenja u Sloveniji	120	12.6
2 — bolji radni uvjeti u Njemačkoj	16	1.7
3 — detaširan	23	2.4
4 — politički, vlasnički razlozi odlaska	29	3.0
5 — zbog školovanja	35	3.7
6 — zbog porodičnih prilika u Sloveniji	38	4.0
7 — zbog porodičnih prilika u Njemačkoj	81	8.5
8 — radoznalost, bez pravog razloga	83	8.7
9 — zbog slabe zarade u Sloveniji	43	4.5
10 — zbog bolje zarade u Njemačkoj	280	29.4
11 — da kupi auto, poljopr. strojeve	8	0.8

MOTIVI ODLAŽENJA SLOVENSКИH RADNIKA NA RAD U NJEMAČKU, PRODUŽAVANJA BORAVKA
I VRAĆANJA U SLOVENIJU

12 — stambene prilike u Sloveniji	79	8.3
13 — da bi poboljšao standard — općenito	56	5.9
14 — išli su drugi, pa i on za njima	24	2.5
15 — intimni motivi	25	2.6
16 — neopredjeljeno	8	0.8
Ukupno	954	100.0

Tablica 2.
Zašto ste otišli upravo u Njemačku?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	23	2.4
1 — u Sloveniji nije imao odgovarajuće zaposlenje, nezaposlen	8	0.8
2 — bolji radni uvjeti u Njemačkoj	57	6.8
3 — detaširan	95	10.0
4 — politički, vlasnički razlozi u Sloveniji	26	2.7
5 — zbog školovanja	16	1.7
6 — zbog znanja njemačkog	24	2.5
7 — roditelji su bili u Njemačkoj	81	8.5
8 — vlastita porodica nalazila se u Njemačkoj	75	7.9
9 — radoznalost, bez pravog razloga	13	1.4
10 — radi bolje zarade, štednje u Njemačkoj	125	13.1
11 — da bi što prije poboljšao standard u Sloveniji	11	1.2
12 — razne prednosti Njemačke kao sistema	60	6.3
13 — jer je Njemačka blizu Slovenije	58	6.1
14 — intimni razlozi; slučajno	97	10.2
15 — znanci, prijatelji, bliži srodnici nalazili su se već u Njemačkoj	166	17.4
16 — neopredjeljeno	19	2.0
Ukupno	954	100.0

Tablica 3.
Zašto ste (ako jeste) produljili svoj boravak u Njemačkoj?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	17	1.8
1 — bolji radni uvjeti u Njemačkoj	45	4.7
2 — nezaposlenost u Sloveniji	13	1.4
3 — razni vlasnički razlozi u Njemačkoj	17	1.8
4 — radi školovanja	10	1.8
5 — djeca su počela ići u njemačke škole	6	0.6
6 — porodični razlozi u Sloveniji	18	2.9
7 — oženio se u Njemačkoj	36	3.8
8 — zbog dobre zarade	127	13.8
9 — da bi poboljšao standard u Sloveniji	36	3.8
10 — da bi kupio, dovršio, izgradio stan (kuću) u Sloveniji	79	8.3
11 — navikao se živjeti u Njemačkoj; privlačan način življenja	55	5.8
12 — neopredjeljene prednosti Njemačke kao cjeline	11	1.2
13 — intimni razlozi; slučajno	22	2.3
14 — neopredjeljeno	7	0.7
15 — već pri odlasku je odlučio, da će ostati za stalno	4	0.4
16 — u Njemačkoj još nije prekoračio namjeravani rok	263	27.6
17 — pri odlasku nije imao nikakvih planova koliko će ostati	178	18.7
Ukupno	954	100.0

Tablica 4.
Što je u Njemačkoj za radnika imigranta posebno prijatno?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	10	1.0
1 — dosta posla; zanimljiv posao	51	5.3
2 — politička privlačnost Njemačke	9	0.9
3 — vlasnički razlozi privlačnosti Njemačke	8	0.8
4 — školovanje	9	0.9
5 — red, disciplina, čistoća	7	0.7
6 — dohodak	386	40.5
7 — standard općenito	22	2.3
8 — način života	44	4.6
9 — općenito financijski razlozi	25	2.6
10 — prednost Njemačke kao cjeline	16	1.7
11 — intimni razlozi	12	1.3
12 — drugo; ne zna	63	6.6
13 — u Njemačkoj ništa nije posebno prijatno	226	23.7
Ukupno	954	100.0

Tablica 5.

Što je za radnike imigrante u Njemačkoj posebno neprijatno?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	5	0.5
1 — teški, neprimjereni posao	31	3.2
2 — razni politički razlozi	24	2.5
3 — razne neprijatnosti glede vlasništva u Njemačkoj	16	1.7
4 — neznanje jezika	363	38.7
5 — nepostojanje slovenskih škola	3	0.3
6 — život bez porodice	7	0.7
7 — premalen dohodak	5	0.5
8 — teškoće sa stanovima	21	2.2
9 — teško se je naviknuti na taj način života	19	2.0
10 — uopće je teško	20	2.1
11 — Njemci su neprijazni, jer si ovdje tuđin	150	15.7
12 — tuđa za domovinom	9	0.9
13 — intimni razlozi	10	1.0
14 — drugo; ne zna	20	2.1
15 — u Njemačkoj ništa nije posebno neprijatno	251	26.3
Ukupno	954	100.0

Tablica 6.

(Ako je naveo vrijeme, koliko će još ostati u Njemačkoj)
Zašto ćete ostati još toliko vremena?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	50	5.2
1 — u Sloveniji nemam zaposlenja	14	1.5
2 — bolji uvjeti rada u Njemačkoj	9	0.9
3 — zbog političkih razloga	8	0.8
4 — detaširan	4	0.4
5 — ostali institucionalni razlozi	14	1.5
6 — u Njemačkoj je započeo školovanje	14	1.5
7 — djeca su u Njemačkoj počela ići u školu	39	4.1

MOTIVI ODLAZENJA SLOVENSКИH RADNIKA NA RAD U NJEMAČKU, PRODUŽAVANJA BORAVKA
I VRAĆANJA U SLOVENIJU

8 — da bi lakše školovao djecu u Sloveniji	11	1.2
9 — zbog porodičnih razloga	25	2.6
10 — ima dobar dohodak	94	9.9
11 — da bi kupio auto, poljopr. strojeve	19	2.0
12 — da bi dovršio stan (kuću)	149	15.6
13 — navikao se u Njemačkoj živjeti; privlačno je živjeti	22	2.3
14 — općeniti materijalni razlozi	42	4.4
15 — da bi uštedio	124	13.8
16 — osobni razlozi	18	1.9
17 — neopredjeljeno	21	2.2
18 — ne zna, koliko će još ostati	197	20.6
19 — ostati će za stalno u Njemačkoj	80	8.4
Ukupno	954	100.0

Tablica 7.
(Ako ostaje za stalno u Njemačkoj)
Zašto ostajete za stalno?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	69	7.2
1 — zbog posla u Njemačkoj	12	1.3
2 — politički, vlasnički razlozi	11	1.2
3 — zbog školovanja djece	9	0.9
4 — oženjen(a) u Njemačkoj	23	2.4
5 — premalen dohodak, nizak standard u Sloveniji	41	4.3
6 — način života u Njemačkoj, navike	25	2.6
7 — prednosti Njemačke kao cjeline	5	0.3
8 — neopredjeljeno	3	0.3
10 — ne zna, kada će se vratiti u Jugoslaviju	96	10.1
11 — vratit će se u Jugoslaviju	651	68.2
Ukupno	954	100.0

Tablica 8.
(Ako se vraća u Jugoslaviju)
Zašto ćete se vratiti u Jugoslaviju?

Odgovori	AF	RF
0 — bez odgovora	25	2.6
1 — ako izgubi posao u Njemačkoj	5	0.3
2 — pod uvjetom da dobije primjeren posao u Sloveniji	4	0.4
3 — jer u SRS ima kuću; radionicu; obrt	62	6.5
4 — da bi se djeca školovala u Jugoslaviji	16	1.7
5 — zbog roditelja u Sloveniji	42	4.4
6 — zbog vlastite porodice u Sloveniji	112	11.7
7 — drugi obiteljski razlozi	8	0.8
8 — jer je dovršio stan, kuću u Jugoslaviji	79	8.3
9 — ostali materijalni razlozi	17	1.8
10 — vratit će se, jer se ne može naviknuti na Njemačku	36	3.8
11 — neopredjeljene prednosti Slovenije («dom je dom»)	350	36.7
12 — intimni motivi	16	1.7
13 — neopredjeljeno	13	1.4
14 — ostat će u Njemačkoj; ići će drugamo; ne zna kada će se i da li će se vratiti	169	17.7
Ukupno	954	100.0

Tablica 9.

Koeficijenti korelacije među motivima odlaska, ostajanja, vraćanja i nekim stratifikacijskim varijablama (brojevi u zagradama odgovaraju brojevima tablica motiva u prilogu 5.1—5.8)

	Zašto je otišao u ZNj (1)	Zašto je produžio boravak u ZNj (3)	Neprijatnosti u ZNj (4)	Prijatnosti u ZNj (5)	Zašto će još ostati (6)	Zašto će ostati za stalno u ZNj (7)	Zašto će se vratiti u Yu (8)	(Ako za stalno) Pod kakvim uvjetima bi se vratio (9)
Obrazovanje	.16	.15	.13	.15	.15	.29	.12	.32
Kvalifikacija	.21	.15	.13	.12	.16	.31	.14	.23
Znanje njemačkog sada	.19	.13						
Znanje njemačkog prije odlaska	—	.14	.17	.13	.19	.23	.15	.20
Stambene prilike u YU	.16	.14	.14	.14	.20	.23	.16	.22
Dohodak kućanstva	.14	.16	.13	.16	.17	.17	.13	.27
Bračno stanje	.23	.21	.15	.17	.26	.26	.21	.25
Razvijenost kraja kojeg je napustio	.14	.12	.12	.14	.15	.16	.10	.19
Dužina namjeravanog ostajanja u ZNj	.16	.43	.11	.12	.24	.29	.21	—
Okoliš u kojem boravi u ZNj	.14	.19	.13	.13	.17	.30	.14	.31
Dužina bivanja u ZNj	.14	.17	.22	.18	.20	.27	.18	.23
Trenutni dohodak u ZNj	—	.15	.12	.15	.15	.24	.13	.28
Ima li srodnike u ZNj	—	.11	.11	.14	.13	.17	.13	.13
Gdje se nalazi suprug(a)	—	.20	.28	.21	.32	.33	.52	.40

LITERATURA — REFERENCE

1. Castle, Steven and Kosack, Godula, 1973, **Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe**, Oxford University Press.
2. Gordon, George, 1971, **Persuasion; the Theory and Practice of Manipulative Communication**, Hastings House, NY.
3. Granotier, B., 1970, **Les Travailleurs Immigrés en France**, Maspéro, Paris.
4. Harbinson, F., 1973, **Human Resources as the Wealth of Nations**, Oxford University Press, London-Toronto.
5. Hanžek, Matjaž, 1976, Slovenski delavci v ZR Nemčiji. Primerjava dejanskega in perceptivnega napredovanja, **Bilten 13, CJM MK**, Fakultet za sociologiju, Ljubljana (mimer).
6. Kindleberger, Ch., 1967, **Europe's Postwar Growth; The Role of Labour Supply**, Harvard University Press.
7. Klaassen, Leo and Drewe, Paul, 1973, **Migration Policy in Europe; A comparative Study**, Saxon House Lexington, Bks, Franborough.
8. Klinar, Mežnarić, Švara, Toš, Saksida, 1974, Slovenski delavci v ZRN; sociološki vidiki, emigracije, vključevanje v imigrantsko družbo in vraćanja; **Bilten 1, CJM MK**, Fakultet za sociologiju, Ljubljana (mimer).

9. Lee, Everett, 1969, **A Theory of Migration**, Cambridge Press, Mass.
10. Mangalam, J. J. and Schwarweller, H. K., 1970, Some Theoretical Guidelines toward a Sociology of Migration, **The International Migration Review**, vol. IV, nr 11, strana 5—21.
11. Mežnarić, Silva, 1976, Participating (or not) in two different Social Systems, **International Conference of Participation in Industry and Internalization of Econ.**, International Institute of Comparative Social Studies and Bogazici University Istanbul 1976 (mimer).
12. Mol, J. J., 1971, Immigrant Absorption and Religion, **The International Migration Review**, vol. V, nr 13, strana 62—71.
13. Rossi, P., 1955, **Why Families Move?** Glencoe, Illinois.
14. Termote, Merc, 1969, **Migration et Equilibre Economic Spatiale**, Université Catholique de Louvain.
15. Theodorson, G., 1969, **Modern Dictionary of Sociology**.

Silva Mežnarić

MOTIVES OF EMIGRATION, STAYING IN W. GERMANY AND RETURNING OF SLOVENE WORKERS

(Summary)

»Why do people emigrate?« — is one of the basic questions in any mobility study or migration survey; taken usually as a possibility to grip the motives of emigration — staying abroad — and coming back of migrants in contemporary world, this question epitomizes motivation studies in today's migration research.

Obtained responses are mainly coded within the push-pull matrix, and within the decision model as well. The output obtained this way could be interpreted both on the level of individual and on the system level.

The present interpretation of »motives« of Yugoslav (Slovene) migrants in West Germany is founded on the research model, based of stratificational, decision making and push-pull variables. The research was carried out in Germany (autumn 1974, number of respondents: 954). The basic assumptions of the model are:

a) the structure of the individual motives of emigration — staying — returning, could not be the explanatory mean for the migration situation of the whole (Yugoslav) system;

b) in order to have the motivation structure explained, individual motives have to be mapped into the decision making matrix both on individual and the system level;

c) it is absolutely necessary to test all findings from the migrant population on the population not influenced by migration situation.

The present state of the research doesn't allow to make any conclusion on the basis of assumptions B) and C); nevertheless, the first one is partly tested. The results showed:

a) better income and salaries are not as frequent motives for emigration from Slovenia to W. Germany as one could expect; with income being on the third place among the total scope of reasons for emigration, we could argue that Slovene migration is not mainly material-incentives oriented;

b) the stratification indicators of emigration were factorized. This enabled us to obtain the basic regulators of the status of migrants before emigrating, we obtained being peasant or not; participating or not in the self management and political organizations; aspirations and possibilities for consumption; and general status of parents of respondents.

c) corresponding regulators for the status of migrants in Germany were obtained as well. They are: consumption level, position within the working hierarchy, conditions of living and life style, and total number of year migrant worker spend in Germany.

d) correlation coefficients showed: no association between: the level of education and kind of motiv for emigration; between motives for emigration and conditions of living (apartment) in Slovenia; between the level of development of the emigrating area and the motives for migration.

A very strong association exists between: motives for definite staying in W. Germany, and: educational level of respondents who decided to stay, family being in Germany or not, and the area of immigration in Germany.